

Tanoda szociális munkás háttérrel

Benkő Fruzsina

A Perén, 2014 nyara óta működő InDaHouse Hungary önkéntes program nem tanodának indult, mert nem tudtuk, hogy amit csinálni szeretnénk, az igazából tanoda. A programot szociális munkásként azért indítottam, hogy a cigány gyerekek készségeit és jövőképét leromboló társadalmi folyamatok ellen tehessek valamit. Kerestem azt a hatékony eszközt, amellyel a világnak és saját magamnak is bebizonyítom, hogy lehetséges megváltoztatni mindazt, amit a szegregációról, a roma gyerekek helyzetéről és állapotáról készült tanulmányok sora közöl. Mély meggyőződésem, hogy minden gyerek egyenlő és minden gyereknek joga van ahhoz, hogy kibontakoztassa mindazt, amit egy támogató, biztonságos környezetben ki tudna hozni magából. Ezért hoztam létre a programot.

A program környezete, céljai és alapelvei

A program elsődleges célja a pereai gyerekek hátrányainak leküzdése, elszigeteltségük csökkentése. A hátrányok többsége abból adódik, hogy egy 360 lelkes faluba, többségében szegény családokba születtek Észak-Magyarországon. A falu rendkívül sokszínű és tagolt. Együtt élnek roma és nem roma családok, szegények és gazdagok, katolikusok, görög katolikusok és azok, akik nem járnak templomba. A gyerekek közül sokan élnek olyan házakban, ahol nincs bevezetve a víz, és szinte az egész falu fával fűt. Az iskolának presztízse van, minden szülőnek fontos, hogy a gyereke járjon iskolába, figyelnek arra, hogy a gyerekeknek rendben legyenek a füzetei, a tolltartója, ugyanakkor nincs bizalmi kapcsolat a pedagógusok és a szülők között. A szülők, akik általában alacsony iskolai végzettséggel bírnak és közmunkásként dolgoznak, arra tudnak odafigyelni, hogy a gyerekek megcsinálják a házi feladatot, de ha egy gyerek lemarad, azzal kapcsolatban általában tehetetlenek és ahogy telnek az évek, ez a lemaradás behozhatatlanná dagad, és a gyerekek középiskolai karrierje lassan esélytelenné válik.

A foglalkozásainkra roma és nem roma gyerekek egyaránt járnak, és származástól, illetve kortól függetlenül többségében alapkészségeikben is támogatásra, fejlesztésre szorulnak, legyen szó olvasásról vagy matematikáról. Ugyanakkor azzal is gyakran találkozunk, hogy a probléma messze nem akkora, mint amekkorának az adott gyerek hiszi. Feltűnően sokan vannak meggyőződve arról, hogy nem tudnak olvasni vagy nem tudnak számolni, miközben erről szó sincs. Az azonban, hogy ők saját magukról így gondolkodnak, azt eredményezi, hogy meg se próbálják megoldani a feladatokat, amiben olvasni vagy számolni kell. Ilyenkor az önbizalmuk építése az elsődleges feladatunk.

Az InDaHouse Hungary egy teljes mértékben a semmiből induló program volt 2014-ben. Anyagi és humán erőforrás nélkül két barát úgy döntött, hogy belevág

a nagy álomba, a világmegváltásba. Hosszas tervezőfázis után kezdtek el a segítő munkát. Addigra volt néhány dolog, ami kikristályosodott:

- Mindenképpen hátrányos helyzetű közösséggel szerettek volna dolgozni, bebizonyítva, hogy lehetséges olyan pozitív folyamatokat létrehozni és kísérni, amelyek valami miatt nem indultak be az ország legszegényebb területein annak ellenére, hogy rengeteg pénzt kötöttek le ilyen céllal. Emiatt kerestek olyan helyszínt, ami Észak-Magyarországon vagy Dél-Dunántúlon található.
- Egyszerre szerették volna csökkenteni az ország vízfejűségét (Budapest) és a falu, valamint a szegénység problémájának elszigeteltségét. Szándékuk arra ösztönözni embereket, hogy maguk is az említett, legszegényebb térségekben segítsenek. A program Magyarországra egy egységként tekint, valamint nagyon fontosnak tartja, hogy a budapesti, viszonylagos jólétben élő hétköznapi emberek ne csak a híradásokból értesüljenek az ország szegény részein élők problémáiról, és ne csak a karácsonyi adományozással próbáljanak meg segíteni, hanem legyenek minél tudatosabbak és felelősebbek a témával kapcsolatban.
- A program a kezdetektől komplex közösségfejlesztési célokkal rendelkezik, az egész falut igyekszik megszólítani és bevonni, a helyiekkel partneri viszonyt kialakítani.
- Tudjuk, hogy egy segítőprogram csak akkor tudja elérni célját, és akkor nem árt a célcsoportnak, ha hosszú távon működik. Ezért dolgozunk önkéntesekkel, akik belső motivációik miatt vesznek részt a programban, ezért válogatjuk meg nagyon szigorúan, hogy milyen pályázatot adunk be, és ezért indítunk be egy társadalmi vállalkozást a faluban.

A program tevékenységei

A 0–5 éves korosztállyal kora gyerekkori fejlesztés keretében foglalkozunk. Perén nincs Biztos Kezdet program, miközben tudjuk, hogy a gyerekek közötti különbségek már a születés előtt elkezdenek kialakulni és az első hat év meghatározó a készségfejlődésükben. A kisgyerekes szülők viszonylag nehezen mozdulnak ki otthonról. Bár Pere egy nagyon kicsi falu, ahol minden egy kilométeren belül van, a helyiek számára mégis nagyon nagyok a távolságok és ha azt vártuk volna, hogy az anyukák eljőjenek a foglalkozásaink helyszínére, nagyon kicsi részvételi aránnyal számolhatunk volna. Emiatt a kora gyerekkori fejlesztést házhoz visszük: egy erre szakosodó önkéntesünk és néhány tanítványa sorra járja a házakat és családi körben foglalkozik a legkisebbekkel. Életkornak megfelelő játékokat játszanak a gyerekekkel, figyelik a kommunikációjukat, kötődésüket, mozgásukat, koncentrációjukat. Mondókákat, énekeket tanulnak velük, hintáztatják őket, megtanulják az állatokat, gyümölcsöket, színeket, miközben a szülőket is igyekeznek bevonni a folyamatba.

A következő lépcsőfok az iskolai előkészítő, ahova mára már többségében azok a gyerekek jönnek, akik részt vettek a kora gyerekkori fejlesztésben. Érdekes, hogy a programjaink közül ez az, amit a szülők is a legfontosabbnak tartanak és amit ők is a legtöbbször értékelnek. Szívesen hozzák, illetve elengedik a gyerekeiket, nem kérdőjelezzék meg a legitimitását. A foglalkozások helyszíne a régi iskola egyik tanterme, amit otthonosan berendeztünk, vannak benne szekrények, kanapék és rengeteg játék, ugyanakkor az iskolapadok és székek miatt tökéletes átmenetet képez a gyerekek számára az óvoda és az iskola között. Az iskolaelőkészítő foglalkozásra kéthetente kerül sor, 45 percben. Ilyenkor egy gyerekkel egy önkéntes foglalkozik. A cél a finommotorika, a magabiztosság, a koncentráció, az együttműködés és a szabálykövetés fejlesztése, miközben gyakoroljuk a színeket, állatokat, gyümölcsöket, évszakokat, napokat, a számolást, a kevesebb-több fogalmát, az irányokat és minden mást, amire az iskolában szükségük lesz. Nagyon bizakodóak vagyunk a programelemünkre tekintve, mert úgy hisszük, hogy ezeknél a gyerekeknél már meg tudjuk előzni, hogy behozhatatlan hátrányokkal kezdjék meg tanulmányaikat. A készségek és ismeretek területén való lemaradás mellett a társadalmi ellenállást is le kell küzdenünk, ami ma még nagyon sok roma és szegénységben élő nem roma gyerek érvényesülését gátolja. Ezeket a negatív folyamatokat azzal igyekszünk ellensúlyozni, hogy a programunknak köszönhetően a pereit gyerekeknek nagyon erős élményévé válik, hogy az elnyomó csoport szereplőihöz hasonló emberek rendszeresen foglalkoznak velük, szeretettel, bennük való hitet, biztatást kapva tőlük. Éves szinten 100 emberrel találkoznak, kommunikálnak, működnek együtt. Rengeteg olyan helyzetben tapasztalják meg a sikerélményt, amikor az önkéntesek, vagyis messziről jött, más társadalmi csoportba tartozó felnőttek foglalkoznak velük. Ez a törődés talán felvértezi őket azok ellen a folyamatok ellen, amelyek a társadalom peremére löknék őket. A gyerekprogramjaink mellett a felnőttekkel azon dolgozunk, hogy az ő értékeiken és kulturális örökségeiken alapuló társadalmi vállalkozást hozzunk létre, aminek, ha megerősödik, nagyon erős pozitív üzenete lesz a faluban felnövő gyerekek számára.

A 8–16 éves korosztállyal dolgozunk a kezdetektől kezdve. Az első másfél évben szinte kizárólag csoportban és kiscsoportban foglalkoztunk velük. Az első télen voltak próbálkozásaink arra, hogy a tanulásban is segítsünk nekik, de ez nem járt sikerrel, mert rövid időn belül elzárkóztak ettől. Visszamenőleg azt állapítottuk meg, hogy ezek a gyerekek gyakorlatilag traumatizálva vannak az iskolai teljesítményük kapcsán. Szinte bepánikolnak, ha olvasni vagy számolni kell, és az elején azonnal kifordultak az ilyen helyzetekből. Emiatt az első másfél év arról szólt, hogy minél erősebb legyen a belénk és a saját magukba vetett bizalmuk.

Társasjátékokkal és csoportos foglalkozásokkal fejlesztettük az együttműködésüket, a koncentrációjukat, a kitartásukat és a magabiztosságukat. Az olvasási, logikai és matematikai készségeiket általunk kitalált állomásos játékok során fejlesztettük. Ezek mindig egy-egy téma köré épülnek. A csapatok száma általában négy, ezért a torlódások elkerülése végett öt állomás szokott lenni. Minden állomáson más-más kompetencia szükséges a feladat megoldásához: kreativitás, szóbeli vagy

vizuális önkifejezés, számolás, logika és/vagy szövegértés. A gyerekek nagyon sokat fejlődtek: ha egy olyan önkéntes jön el újra, aki a program elején látta őket utoljára, nem ismer rájuk. Még nem sikerült minden negatív berögződést megszüntetni, hiszen ha egy új feladat elé állítjuk őket, sokan elbizonytalanodnak és páran legszívesebben menekülnének a helyzet elől, de ha bátorítjuk őket, minden feladatot meg tudnak oldani. Megfigyeléseink szerint a „rosszaság” egyenes arányban nő az adott gyerek félelmével, önbizalomhiányával. Ha valamelyikük azt gondolja, hogy nem tudja megoldani a feladatot, akkor nem áll be, előfordul, hogy hangosan tiltakozik. Régen sokszor ki is mentek a teremből, ez ma már nem fordul elő. Többeknek az a taktikája, hogy a terem szélén, biztonságos távolságból megfigyeli, hogy mi a feladat, majd egy kis idő múlva ő is beáll.

Azt látjuk, hogy a gyerekek megszerettek minket és a foglalkozásainkat. Önként jönnek (bár, ha rossz az idő, el szoktunk menni értük, de akkor is megvan a választási lehetőségük, hogy jönnék-e) és maradnak ott, valószínű, nagy szükségük van azokra a sikerélményekre, amiket velünk élnek át. Gyerekközpontú hozzáállás jellemzi a velük folytatott munkánkat, nem tekintélyből, hanem partneri helyzetből közelítünk feléjük. Szeretjük és tiszteljük őket, így ők is szeretnek és tisztelnek minket. Másfél évnyi közös munka után értünk meg mi is és ők is arra, hogy beindítsuk az egyéni készségfejlesztést, tanulástámogatást. Kéthetente egy órát foglalkozik egy önkéntes egy gyerekkel. A foglalkozások mindig azzal kezdődnek és zárulnak, hogy felteszünk néhány kérdést arról, hogy az adott gyerek hogy van, milyen volt az előző hete, milyen lesz a következő. Ezután játszunk egy olyan játékot, amit szeret és megfelel arra, hogy kicsit bemelegítsünk. Ezután jönnek a személyre szabott feladatlapok, amiket a gyerekek érdeklődésének és fejlesztési igényeinek megfelelően állítunk össze: tartalmaznak olyan kérdéseket, amelyek a gyerek témával kapcsolatos véleményére, gondolataira irányulnak, van benne szövegértés, sokszor számolás. Ezután újabb játék következik, valami olyan, ami egy kicsit nehezebb, logikailag nagyobb kihívás, majd a gyerek fejlesztési igényeinek megfelelően angol vagy matematikai feladatokkal folytatjuk. A foglalkozás végén rövid beszélgetéssel és egy falatnyi finomsággal zárjuk az órát.

Körülbelül 20 igazán aktív és további 10 kevésbé aktív önkéntessel dolgozunk, akik havonta-kéthavonta töltenek el egy hétvégét Perén. Emiatt meg kellett oldanunk, hogy a gyerekekről megszerzett tapasztalatok a közös tudás részét képezzék, illetve az egyéni feladatlapok kövessék az adott gyerek fejlődését, aktuális érdeklődését. A csoporton belül online naplót vezetünk a gyerekekről, amiben részletesen leírjuk, hogy melyik feladat hogy ment nekik, mi volt jó, mi volt rossz, mi ment könnyen, mi ment nehezen. Mindig az utolsó, a gyerekekkel foglalkozó önkéntes készíti el a következő feladatlapot, amit már egy másik önkéntes old meg a gyerekekkel. Mindezeket kívül évente négyszer szervezünk napközis tábort, minden iskolai szünetben egyet. Ilyenkor reggeltől estig velünk vannak több napon át. A programot az ő kérésüknek megfelelően alakítjuk (pl. tánc, művészetek, sport, sorversenyek). A tábor utolsó programja mindig egy családi program, ahova elhívjuk a gyerekek szüleit. Ez egy bemutató vagy egy családi vetélkedő, attól függ, hogy mi történt a táborban.

A program kihívásai

Egymás szemében

A program legnagyobb kihívása és tanulsága az, hogy miként tud beágyazódni egy, a miénkhez hasonló, settlement típusú program egy olyan környezetbe, ahol még semmi hasonló nem történt soha. A settlement a szociális munka történetének egyik korai mérföldköve, ami több mint száz éve létezik a világ számos pontján. Az eredete az, hogy egyetemista fiatalok költöztek szegény negyedekbe és ott, a helyiekkel együtt élve, egymást kölcsönösen megismerve, tanították egymást. A mi programunk hasonló elven működik, hiszen alapvetően arról szól, hogy tudást és kapcsolatokat viszünk egy olyan faluba, ahol szinte teljesen hiányzik a felsőfokú végzettséggel rendelkező réteg. A faluban persze sose láttak még ehhez hasonlót, izgalmas lenne tudni, hogy vajon mit gondolnak, amikor az esőben, hóban vagy éppen nyári kánikulában megjelenünk, hogy jöttünk játszani vagy tanulni a gyerekekhez. Sokszor, sokféleképpen beszélgettünk már a helyiekkel erről, túl vagyunk sok különböző konfliktuson, melyek háttérben elsősorban az a kérdés húzódott meg, hogy vajon nekünk mi az érdekünk abban, hogy odajárunk. Az elsődleges félelmük, illetve vádjuk az, hogy meg akarunk rajtuk gazdagodni, de talán az idő igazolja számukra, hogy erről szó sincs. Miközben mi egy eléggé nehezen definiálható jelenség vagyunk számukra, oda kell figyelniük, hogy mindig nyitottak legyünk a pereikre, az ő valóságukra, működésmódjukra. Semmiképp sem nézhetjük le őket akár emberként, akár szülőként, fontos, hogy kompetens szülőként tartjuk őket, még akkor is, ha nem mindenben értünk egyet a gyermeknevelést illetően. Nekik a legfontosabb identitásuk az, hogy szülők, és a velük való támogató kapcsolatunkat alapjaiban ásná alá, ha nem éreznék őszinte tiszteletünket az irányukba és a szülőként hozott döntéseik irányába.

Adományozás vs. készségfejlesztés

Mi segíteni szeretnénk, a helyiek többsége pedig szívesen veszi a segítséget. Csakhogy a két csoport számára mást jelent a segítség, és ez újabb konfliktusforrás, illetve a beágyazódásunkat nehezítő tényező. A helyiek számára a segítség azonnali és kézzelfogható. A mi céljaink azonban hosszú távúak és nem kézzelfoghatóak. Ezen feszültség feloldására jött létre az az adománygyűjtő munkacsoport, amelynek tagjai helyi felnőttek. A csoport célja, hogy kielégítse a faluban élők szükségleteinek egy részét adománygyűjtés és -osztás formájában. A csoport először kidolgozta az osztás alapelveit: csak az kaphat tőlük csomagot, aki részt vesz az InDaHouse programjain, illetve segíti a tevékenységeinket. Adminisztráljuk a gyerekek és a felnőttek részvételét, majd ez alapján szoktuk kiosztani az adományokat. A helyiek igényei eddig a tanévkezdésre, a karácsonyra és a tartós élelmiszerek, illetve téli ruhák hiányára terjedtek ki. Az InDaHouse a megbeszélések facilitálásában, az adományok összegyűjtésében, Perére szállításában, kiosztásában, illetve az

adományozóknak való visszajelzésben vállal szerepet, miközben a helyiek készítik elő a gyűjtést, ők mérik fel az igényeket, ők állapodnak meg a pontos részletekben, ők tolmácsolják azokat a faluban élők felé, végül az osztásban is részt vesznek.

Fenntarthatóság és nyilvánosság

Az adománygyűjtés nemcsak a helyiek számára fontos, hanem a program fennmaradása szempontjából is. Az indulásakor nem volt pénzünk és csak arról volt némi fogalmunk, hogy hosszú távon egy társadalmi vállalkozásból kívánjuk fenntartani a programot. Addig azonban vannak olyan kiadásaink, amiket meg kell oldani. A legelső a foglalkozások eszközeinek és az önkéntesek útiköltségének problémája volt. Az elsőt adományokból, a másodikat az önkéntesek saját pénzéből oldottuk meg. Nagy segítség, hogy a falu önkormányzata ingyen rendelkezésünkre bocsátotta a már említett régi tantermet, amihez mi azóta építettünk egy fürdőszobát és egy mosogatót, így komfortos helyszínévé vált a foglalkozásainknak. Ezután nyertük meg az eddigi egyetlen pályázatunkat, egy Norvég Civil Támogatási Alapból finanszírozott közepes projektet, ami megteremtette annak a lehetőségét, hogy megerősödjünk és stabilizálódjunk. Beszereztünk nagyon sok játékot, digitális eszközt, ki tudtuk fizetni az önkéntesek útiköltségét, a gyerekek uzsonnját, és be tudjuk indítani a társadalmi vállalkozásunkat, egy vendégházat.

A pályázat után ismét adományokra leszünk utalva addig, amíg a vendégház meg nem erősödik. Ez egyrészt egy nagyfokú kiszolgáltatottsággal jár, másrészt viszont fontos azért, mert növeli a munkánk és a szegénység közös megoldásának társadalmi beágyazottságát. Ahhoz, hogy a perei és ezen keresztül nemcsak a perei, hanem máshol élő szegény gyerekek problémái közös ügyé váljanak Magyarországon, az kell, hogy minél több ilyen program minél láthatóbban működjön. Az elszigeteltség az ilyen programok és a bennük dolgozók/résztvevők hátrányára válik, magukra maradnak és ezáltal a segítő munka nem tud igazán hatékony lenni, az egész problémakör nem tud az érintettek problémájából közös, társadalmi szintre emelt probléma lenni. Az adományokból való működés másik nagy előnye, hogy az így összegyűjtött pénzt sokkal rugalmasabban fel lehet használni, nem kell szerződést módosítani, ha kevesebb papírra és több játékra van szükség, vagy ha ki kell cserélni egy zárat. Ugyanakkor az adományok biztosítják azt is, hogy szigorúan ahhoz tartjuk magunkat, amit eredetileg kitaláltunk. A pályázati kiírások nagyon ritkán fedik éppen azt a tevékenységi kört, amit mi csinálunk, és mivel önkéntesekkel dolgozunk, nagyon be kell osztanunk az emberi erőforrásainkat. Emiatt nem tudunk bevállalni olyan pályázatokat, amikből részben a már működő tevékenységeinket tudnánk finanszírozni, de részben új tevékenységeket kellene beindítani. Ez azt is jelenti, hogy az adományokból összegyűlt pénzt is ügyesen be kell osztanunk, és mivel ez jelenleg néhány százezer forint, ez azt feltételezi, hogy a most következő szakaszban senki nem kap fizetést.

Ahhoz, hogy valaki önkéntesként önzetlenül, nyitott szívvel, előítéletek nélkül tudjon segíteni szegénységben élő roma és nem roma embereken, arra van

szükség, hogy lelkileg kiegyensúlyozott életet éljen. Ez sokszor együtt jár az anyagi kiegyensúlyozottsággal is, de nem minden esetben, az önkénteseink közül többen vannak, akik maguk is anyagi gondokkal küzdenek. Annyi azonban bizonyos, hogy a programban nagyobb szerepet vállalóknak főállásban dolgozniuk kell valahol, ami egyszerre szolgálja a program fenntarthatóságát és veszi el az emberi erőforrást a programtól.

Szakmaiság

Egyedül sehol sem lennénk. Az ötletelés és álmódosítás fázisa óta folyamatosan konzultálunk különböző szakemberekkel, legyen szó a társadalmi vállalkozásról, a közösséggel való konfliktusokról vagy a gyerekekkel végzett pedagógiai munkáról. Nagyon sokat jelent, hogy ma már van egy olyan, elsősorban civil szervezetekből álló hálózat, akik őszintén megosztják egymással a jó gyakorlataikat és a problémáikat egyaránt. Sokat tanultunk másoktól, és mi is igyekszünk minél több színtéren mesélni a mi munkánkról. A pedagógiai munkában rengeteget segít nekünk a Toldi Tanoda csapata.

Szervezeti háttér

Ha valaki belevág egy ilyen programba és adományokat akar gyűjteni vagy pályázatokat benyújtani, szüksége lesz egy szervezetre, aminek a nevében ezt megteheti. Nekünk szerencsénk volt, mert a Szociális Innováció Alapítvány egész hamar felajánlotta, hogy legyünk az ő egyik tevékenységük. Nekik köszönhetjük, hogy van egy olyan szervezeti háttérünk, ami sok gondot levesz a vállunkról, így tudunk a szakmai megvalósításra koncentrálni.

Összefoglalás

Írásomban bemutattam a Perén működő InDaHouse Hungary önkéntes programot, amelynek jelentős eleme és legfontosabb célja egy tanoda, ahol városokból, elsősorban Budapestről érkező önkéntesek foglalkoznak kéthetente két napot a gyerekekkel, 0 és 16 éves kor között. Igyekeztem a pedagógiai munkát részletesen bemutatni, majd kitérni azokra a kérdésekre, kihívásokra, amelyek mindenki számára relevánsak, akik hasonló program beindításán gondolkoznak. Céljaink között szerepel, hogy népszerűsítsük az ilyenfajta működést, a szegénységben élő gyerekek fejlesztését, hogy minél több hasonló program induljon el Magyarországon, hiszen nagyon-nagyon sok településen vannak magukra hagyva a családok, a gyerekek.